

L'arribada del cinema a Reus

JUNY DE 1995. NÚM 18

REVISTA DEL CENTRE DE LECTURA DE REUS

ALBERT ARNAVAT
NEUS MIRÓ
HISTORIADORS

7
panorama

El vapor i l'electricitat, en donar vida als trens, al telègraf, al telèfon i a tants altres mitjans d'intercanvi, han provocat una transformació tan sobtada en la manera d'ésser dels pobles, que aquests han sofert, en el curt espai de mig segle, una descaracterització radical. [...] No mancava més que'l cinematògraf per a que s'esborrés tot rastre de diferenciació entre les diverses societats que poblen la terra! Indubtablement el cinematògraf ha servit per a donar al món el patró únic de la vida social dels pobles, i aquest patró únic és acceptat tan a plaer per tothom, que en veient un drama de saló a la pantalla ningú coneixerà si l'escena es desenrotlla a New York, a Londres o a París. Tal és la unitat de la moda en indumentària, en decoració, en arquitectura, en costums, etc.

Pere Cavallé: "Nous temps, nous costumes", RCLR, II-1923.

L'arribada del cinema a Reus. Els primers passos

L'arribada del cinema a Reus fou un reflex fidel de l'establiment del cinema a Catalunya. La primera exhibició cinematogràfica que es realitzà a la ciutat fou el 20 de febrer de 1897 a la sala de billars del Cafè París, als baixos del Teatre Fortuny. Si hem de creure el cronista local Jaume Fort, aquest cinema, *con sus paredes negras y su ambiente, amenizado por las notas nasales de un mal gramófono, no alcanzó éxito, ni mucho menos*, ja que les projeccions, il·luminades per acetilè, *eran deficientísimas, simulándose los ruidos de los descarrilamientos con sendos cajones de madera*. Sembla que aquesta primera temptativa de cinema a la ciutat donà només 10 funcions, amb l'entrada a dos rals i amb exhibicions cada mitja hora. S'anunciava com a *Espectáculo nuevo: El Cinematógrafo. Fotografías animadas y en color*, però la premsa local recollí només que *en los pórticos de la plaza el Prim, se está mon-*

tando un Cinematógrafo, para la exposición de las llamadas fotografías vivientes, espectáculo que está llamando la atención del público en cuantas poblaciones se exhibe.

Fou el 18 de novembre de 1898 quan es feren les primeres sessions amb el Cinematògraf Lumière per una empresa ambulant que s'instal·là al carrer de Llovera, núm. 47-49. Les cintes eren molt curtes i les sessions es completaven amb vistes fixes que es canviaven a diari i que es projectaven amb les anomenades llanternes màgiques. Els germans Pomer eren els encarregats de fer passar els fotogrames. La primera pel·lícula fou la de Mazantini torejant. Els dies feiners s'hi feien audicions de fonògraf, que llavors també eren novetat. L'entrada general valia 20 cèntims i la preferent, 30, i les sessions eren contínues de les 5 de la tarda a les 11 de la nit. Un públic nombrós, atret per tanta novetat, hi assistia diàriament, i es formaven llargues cues per entrar. La gent no marxava del cinema fins que havia vist diverses vegades el mateix programa. Alguns es queixaven que els feia mal la vista, ja que la projecció no era gaire fixa i les imatges oscil·laven contínuament.

El principal teatre de la ciutat, el Fortuny, incorporà ben aviat en la seva programació els nous espectacles cinematogràfics, *en su deseo de corresponder a los señores abonados y al público*. El desembre de 1898 incloïa l'exhibició del *maravilloso aparato Biographe, cuyas doce proyecciones presentadas por su electricista M. Peters componen la Corrida de Toros por Mazantini y Reverte*. Es remarcava que les projeccions eren *exclusivamente por la electricidad para lo cual la Electra de esta Ciudad ha colocado los cables*. Es féu també una exhibició del *maravilloso aparato 'Le Microphone de Bettini'*, *el único que viaja por España*, amb un programa d'audicions de gravacions d'artistes d'òpera, sarsuela i cançons populars. L'èxit aconseguit va fer que s'ampliessin els dies d'exhibició, amb noves projeccions i audicions.

L'any següent, 1899, l'oferta cinematogràfica a la ciutat es multiplicà. El maig s'obrí un barracot de cinema anomenat Pavelló Artístic, a la plaça dels Quarters, que fou un èxit i comptà amb la novetat d'oferir música en directe per amenitzar les sessions. El juliol s'obrí un nou Cinematògraf Lumière al carrer dels Seminaris, núm. 27, i durant les Festes d'Octubre se celebrà la primera exhibició de cinema a l'aire lliure, pública i gratuïta, a la confluència dels ravals de Robuster i baix de Jesús. Es projectaren sobre un gran llenç *vistas de monumentos de todo el mundo, viajes, panorámicas y cuadros de atracción y novedad*. I el desembre s'inaugurà un altre cinema ambulant a la plaça dels Quarters, que també fou un èxit popular. Els cinemes eren ambulants, com la majoria de les manifestacions artístiques populars de l'època, a causa, en part, de la manca de projectors.

Del 1900 al 1906 s'obriren i funcionaren diversos cinemes en locals o en barracots. Tenien força èxit gràcies a la novetat de la programació i als preus d'entrada molt moderats. Novetat i baix preu, doncs, eren la clau de l'èxit popular enfront d'altres manifestacions artístiques. El 1900 s'instal·là un nou Cinematògraf Lumière de qualitat al carrer de Llovera que amenitzava les sessions amb un fonògraf de gran potència. El febrer, el Teatre Fortuny acollí projeccions del cinematògraf Lumière, amb diversos curts-metratges, algun d'ells en color. En aquestes primeres sessions, el cinema compartia cartell amb petites peces teatrals o atraccions parateatrals. El 1901 s'anuncià com a cosa sorprenent la projecció de pel·lícules de 500 metres: havien arribat a Reus les millors tècniques que permetien la projecció dels primers llargs-metratges.

Altres cinemes que destacaren a la ciutat foren el Pavelló Cinematogràfic Polax, el Cinematògraf Aurora o el Royal Cinematographe, que segons Fort *realizó una buena campaña por sus excelentes películas, perjudicando en gran*

manera el Teatro Fortuny, que para contender con armas iguales, vióse obligado a instalar un Cinematógrafo.

La consolidació del cinema: la Sala Reus i el Saló Kursaal

El 1906 s'inaugurà el primer local de la ciutat construït expressament per ser un cinema, la Sala Reus. El mateix any s'inaugurà el Teatre Circ, que alternava les representacions teatrals amb un programa de cinema, i el 1909 obrí les portes el Saló Kursaal, que també programà cinema continuadament.

Era la fi dels cinematògrafs ambulants a la ciutat que donaven pas a les sales construïdes per a l'exhibició de cine, i l'entrada reeixida d'aquest als teatres i locals construïts per a altres finalitats. Va ser també en aquest any quan l'èxit del cinematògraf es començà a reflectir a la premsa i començaren a aparèixer els primers anuncis de les projeccions cinematogràfiques. En canvi, no hi havia crítica cinematogràfica i els articles de fons i d'opinió ignoraven, excepte comptadíssimes excepcions, el nou fenomen que anava fent forat en la població.

El 1906, aquest canvi en la situació féu que el Teatre Fortuny obrís les portes d'una manera estable al cinema, forçat per la competència con la consiguiente protesta de la prensa, oponiéndose a que descendiera nuestro regio coliseo a barracón de cine. El juliol s'hi van realitzar audicions de l'Electro-Cronófono Gaumont, grandioso adelanto anunciat com a Nuevo en España. Variado y escogido programa. Películas notables. Gran rebaja de precios. El setembre començaren les sessions de cinema i atraccions, d'una manera estable, amb l'entrada a 15 cèntims, i el 1907 s'hi instal·là un concurrido animatógrafo.

El cinema continuava envaint els teatres, si bé el públic específic del cine, possiblement pel seu caràcter popular, preferia assistir als locals pròpiament

cinematogràfics. Com recollia la premsa *sigue el cine adueñándose del público, tanto por su baratura como por su novedad en presentar buenas películas*. Encara no s'anunciava el títol de les pel·lícules, que eren qualificades de *grandiosas y sensacionales, últimas novedades o inmejorables*, i de les quals es prometia una estrena quasi a diari, amb *extenso y variado programa*.

El Teatre Fortuny va ser el primer a incorporar espectacles de varietats per completar el cinema, i per primer cop s'anunciaren, esporàdicament, els títols i les productores de les pel·lícules. La fama de les grans empreses productores començà a arribar a la ciutat.

El 1910 s'hi presentà l'aparell Cine Cantante Coyne, *cinematógrafo perfeccionado que reproduce con exactitud completa las voces y los movimientos*, en una primera experiència de cinema sonor. S'exhibiren les *películas parlantes* *El pobre Valbuena*, de Segundo de Chamón, *Sal a tu ventana* i *El bolero*. L'aparell, segons Fort, no va tenir gaire èxit i es tornà a presentar a Reus el 1916. El protagonisme del cinema era total, i s'anunciaven les altres actuacions *para alternar con las proyecciones de películas cinematográficas* i no a l'inrevés.

El 1911 s'anunciaven estrenes de pel·lícules *que se exhibirán antes que en Barcelona*, i als teatres anunciaren quasi exclusivament sessions de cinema contínues amb espectacles de varietats. Com si la cosa anès a pes, s'anunciava *El derroche del Cinematógrafo: 12 interesantes películas, 12, de las mejores casas productoras. 2.750 metros de cintas*.

A partir del 1912, segons el Fort, *con todo la vida del cine, comenzó a cansar al público, dado que los programas eran larguísimos pero de poca valía*, i el 1914 qualificà de *larga y poco fructífera* la campanya de cinema tot i que reconeixia que continuava *logrando el favor del público*.

El 1913 s'estrenà una nova màquina de projecció al Fortuny, amb *fijeza y buena proyección de las películas gracias (...) a un aparato de los más modernos*. Aquell any i el següent es projectaren entre moltes d'altres les pel·lícules *Lujuria y tempestad*, de Griffith; *Corrida de toros en Madrid con Bombita*, Ángel Pastor y Gaona, de Fructuós Gelabert; *Espartaco*, *El estudiante de Praga*, d'Stellan Rye i Paul Wegener; *Escuela de héroes*, *La femme nue*, amb Lydia Borelli; *La canción de Werner*, amb F. Bertini; *Adriana Lecouvreur*, amb Sarah Bernhardt, i l'estrena a Espanya de *La corona*

de la Emperatriz de las Indias, *El nocturno de Chopin*, amb Margarida Xirgu, produïda per Barcinógrafo, i l'esdeveniment de la temporada fou *Nerón y Agripina*, de Mario Caserini.

A partir del 1919 es deixaven sentir ja a la programació local les característiques del nou cinema, dominat per les productores i l'*star system* americà. El serial s'imposava i el cinema va esdevenir tot un espectacle popular i massiu. Es començava una altra fase que desembocaria en el cinema sonor, que arribà a Reus el 30 de gener de 1930.

Cinema i premsa

De l'impacte, la novetat i l'èxit del cinema trobem diversos testimonis a la premsa de l'època. La *Revista del Centre de Lectura* publicava el 1903 l'article "Lo que es un Cinematógrafo", en el qual a més d'explicar, amb un to didàctic, la base tècnica del cinema, en corroborava l'èxit a la ciutat: *También aquí en Reus, como en muchas partes, ha tenido el cinematógrafo sus días de gloria. Las gentes tomaron gran afición a ese espectáculo, cosa que se comprende muy bien, si se tiene en cuenta que es muy vistoso y que para aquellas personas que ignoran el fundamento del ingenioso aparato, las cuales constituyen una inmensa mayoría, el encanto debe aun subir de punto. Y sin embargo, con toda su vistosidad, nada más trivial que el secreto del cinematógrafo y nada más vulgar que el festejado aparato*.

Sis anys després, el 1909, la revista satírica *Lo Camell* escrivia: *Es deliciós lo nostre públich, en solemniat vetllada de cine. L'espaiós teatre de la plassa de Prim s'ompla de gent, sense càbre-hi ni una agulla. Cada diumenge a la nit, sembla que siguem, a la primera sessió, per Nadal, y a la segona, Sant Esteve; y tant a l'una com a l'altra, dirieu que fan la Passió. La gent crida, baladreja, s'impacienta mientras la llum esta donada, y a començar la projecció no's mou una mosca. Tothom calla y solsament de tant en tant, quan algun fascinerós del Pathé o del Gaumont fa una fetxorria a algun ignocent, la boca desdentegada d'una vella sentimental, s'obre llastimosa per a exclamar: -Pobret! Mira'l malvat com lo posa*.

I fins al 1925 un tal R.P. no reconeix a *Las Circunstancias* que els que profetitzaven el fracàs del cinematògraf en creure'l un art inferior al teatre -ell inclòs- s'havien equivocat....